

MÁTYÁS-RAUSCH PETRA

A NAGYBÁNYAI BÁNYAKAMARA SZÁMADÁSAI 1573-BÓL

A nagybányai bányakamara fontos szerepet látott el a szatmári bányavidék életében.¹ Nagybányán, mint a térségben folyó nemesfém-bányászat központjában, az Anjou-kor óta működött bányakamara és pénzverde. A századok folyamán kialakult kettős pénzügyigazgatási rendszer kezelte az uralkodó bányászattal kapcsolatos monopóliumait. A bányakamara irányította a kincstári táróban folyó termelést, illetve felügyelte a királynak járó bányabér (urbura) befizetését. Itt folyt a magántermelők által beadott érc finomítása, pénzverésre való előkészítése. A pénzverdében pedig a kötelezően beszolgáltatott ércből vertek pénzérmeket.² A három királyi monopóliumot (beváltás, finomítás, pénzverés) a XVI. század második felében is ez a kettős igazgatási rendszer végezte.

A nagybányai bányakamara, pénzverde és a kincstári tulajdonban lévő Királytáró (Nagyverem, Fodina Regia, Königsguben) irányítása az 1571-ben újjászervezett Szepesi Kamara feladata lett. A bányakamarában és a pénzverdében dolgozó tisztviselők és a kisegítő erők (legények, segédek) a kamara alkalmazottai voltak, jogi viszonyban álltak munkáltatójukkal, a kincstárból kapták juttatásaikat. Ennek megfelelően a Szepesi Kamara felé elszámolással is tartoztak. Az ércbeváltást illetve a finomítási folyamatot a pénztárnok

-
- 1 A szatmári bányavidék az ún. Észak-keleti bányavidék részét képezte, az ide tartozó települések: Nagybánya, Felsőbánya, Kapnikbánya és Láposbánya. Láposbánya Nagybánya egykori tartozékából fejlődött ki a XV. században, míg Kapnikbánya a kövári váradalom része, majd fokozatosan Nagybánya joghatósága alá került a XVI. század folyamán. Ld. Rausch Petra: A szatmári bányavidék bérlői Báthory Gábor uralkodása alatt (1608–1613). – Gerhard Lisbona tevékenysége (?–1618). In: Báthory Gábor és kora. Szerk: Papp Klára – Jeney-Tóth Anna Mária, Ulrich Attila. Debrecen, 2009. 223. p. (A továbbiakban: Rausch, 2009.); Wenzel Gusztáv: Magyarország bányászatának kritikai története. Bp., 1880. 116–117. p. (A továbbiakban Wenzel, 1880.), illetve Szentgyörgyi Mária: Kövár vidékének társadalma. Bp., 1972. 22–23. p. (A továbbiakban Szentgyörgyi, 1972.). Nagybánya ma: Baia Mare, Felsőbánya ma: Baia Spire, Kapnikbánya ma: Căvnic, Láposbánya ma: Băița, mind a négy település: Máramaros megye, Románia.
 - 2 Gyöngyösi Márton: Pénzverés és pénzügyigazgatás (1387–1526). In: Gazdaság és gazdálkodás a középkori Magyarországon. Szerk.: Kubinyi András – Laszlovsky József – Szabó Péter. Bp., 2008. 185–186. p. (A továbbiakban Gyöngyösi, 2008.) illetve Kenyeres István: I. Ferdinánd magyarországi pénzügyigazgatási reformjai és bevételei. In: Történelmi Szemle 45. (2003) 62. p. (A továbbiakban Kenyeres, 2003.)

(*Einnehmer, perceptor*) vezette és ellenőrizte, aki bizonyos fokú elsőbbséget élvezett a többi tisztviselővel szemben, de jogkörét nem lehet összehasonlítani a későközépkorban működő kamaraispánéval.³ Az ő munkáját az írnok segítette (*scriba montanus, Pergschreiber*), aki a számadások és jegyzékek egy részét vezette.⁴ A bevételkor az érc minőségét a próbáló (*probator*) vizsgálta meg, majd tovább adta finomító műnek, amelynek két része volt. Az első a cementező mű, ezt a cementező (*cremator*) vezette, a második a választó mű, ennek az irányítója a választó (*separator, Scheider*) volt. A pénzverőház élén a pénzverőmester állt, aki viszonylagos szabadságot élvezett a kamarától, de a legnagyobb horderejű kérdésekben itt is a pénztárnok döntött.⁵ A pénztárnok kötelessége volt, hogy meghatározott időközönként egy egységes minta alapján számadást készítsen, és ezt eljuttassa a Szepesi Kamara számvevői hivatalába (*officina rationaria*).⁶ A pénztárnok mellett dolgozó írnok heti rendszerességgel készített jegyzéket a bevételekről, illetve a kiadásokról az egyszerű számviteli metódus alapján, ezeket ún. parciális regestum-nak nevezzük.⁷ Ezeket a regestumokat kivonatolta a pénztárnok havonta, negyedévente és évente, és küldte el Kassára. Ennek a forrástípusnak a neve: kivonatos számadás, latinul regestum vagy extractus.⁸ A nagybányai bányakamara iratanyagában nagyobb számban lelhető fel a

- 3 Österreichisches Staatsarchiv (= ÖStA), Finanz-und Hofkammerarchiv, Alte Hofkammer (= HKA), Gedenkbücher, Ungarische Reihe (= GBU) Bd. 397. fol. 137. illetve ÖStA HKA GBU Bd. 399. fol. 218.
- 4 Az írnoki pozíció fontos volt, ezt bizonyítja, hogy 1576-ban, amikor a pénztárnok utódját kereste a kamara, elsőként az írnok neve merült fel. Ld. ÖStA HKA GBU Bd. 399. fol. 218. Az írnok tisztségének középkori eredetére ld. ÖStA HKA Hoffinanz Ungarn (= HFU) RN 108. fol. 31–33.
- 5 *Ember Győző*: Az újkori magyar közigazgatás története Mohácstól a török kiűzéséig. Bp., 1946. (Magyar Országos Levéltár kiadványai III. Hatóság és hivataltörténet I.), 329–330.p. (A továbbiakban: *Ember*, 1946.)
- 6 A pénztári hivatal (*perceptoratus*) élén a pénztárnok állt az ellenőrrel és általában egy-két írnok segítette a munkájukat. Ld. *Acsády Ignác*: A pozsonyi és szepesi kamarák. Bp., 1894. 52.p. (A továbbiakban: *Acsády*, 1894.)
- 7 ÖStA HKA Vermischte Ungarische Gegenstände (= VUG) RN 12b fol. 768–774. illetve 775–781. A számadási kötelezettségre ld. *Kenyeres István*: Uradalmak és végvárok. A kamarai birtokok és a török ellenes határvédelem a 16. századi Magyar Királyságban. Bp., 2008. (Habsburg történeti monográfiák 2.) 124–126. p. (A továbbiakban *Kenyeres*, 2008.)
- 8 *Kenyeres*, 2008. uo. A helyi ellenőr (*contrascriba*), majd a kamara számvevője ugyanerről az időszakról készített egy ún. ellenszámadást, és ha ez megegyezett a tisztviselő által leadott számadással, akkor több szintű ellenőrzés után megkapta a számadás alóli felmentvényét (nyugtát), de ez sok esetben akár évekig is elhúzódott.

kivonatos számadás, mint a részletes, hetenként vezetett jegyzék, így a téma forrásadottságaira való tekintettel két, egy évből származó, latin illetve német nyelven íródott extractust fogok közölni.

A források jellemzése

A két számadást az 1573-ban kiküldött királyi bizottság készítette el, tagjai Peter Feigel, a Szepesi Kamara tanácsosa, és Johann Salius, a Brenner-szövetkezet főrésztvényese voltak.⁹ Ezt a bizottságot már több komisszió is megelőzte 1571. és az 1572. év folyamán. Tagjaikat az Alsó-Ausztriai Kamara delegálta. Köztük volt David Haag udvari fizetőmester, Ulrich Dreyling, a besztarcebányai rézvállalat prefektusa, illetve Wilhelm Igl, besztarcebányai finomító mű vezetője. Mindhárman képzett bányászati szakemberek voltak, részletes, nagyfokú alapossággal elkészített jelentéseiket az Udvari Kamara felhasználta a Peter Feigel és társa számára kiadott instrukció megalkotásában.¹⁰ Ezt az instrukciót 1573. március 17-én adták ki, amely szabályozta a Feigel bizottság munkáját, feladataik az alábbiakban foglalhatjuk össze. Elsőként meg kellett személyesen vizsgálniuk a nagybányai, felsőbányai és kapnikbányai tárnák állapotát, fel kellett mérniük a kincstári táró víztelenítésének felmerülő költségeit, majd a kapniki termeléssel kapcsolatos jogvitákat le kellett zárniuk a kövári uradalom birtokosával, Báthori

9 Peter Feigel murányi (1549–1551) majd sárosi udvarbíró volt (1557–1559), ennek következtében kiválóan ismerte Felső-Magyarország viszonyait. 1565–1567 között felső-magyarországi főelémester, 1571 és 1573 között pedig a Szepesi Kamara tanácsosa. Ld. Magyar Országos Levéltár, E 244, Magyar Kincstári Levéltárak, Szepesi Kamarai levéltár, Szepesi Kamara Regisztratúrája, Minutae-Expeditiones Camerales 5305. t. fol. 203. (= MOL E 244) illetve *Szücs Jenő: A szepesi kamarai levéltár (1567–1813)*. Bp., 1990. 22. p. (A továbbiakban: *Szücs*, 1990.) és *Kenyeres*, 2008. 181. p.; *Sarusi Kiss Béla: Murány tisztségviselői a XVI. században*. Archontológia és életrajzi adattár. In: *Fons* 11 (2004) 428–430. p. (A továbbiakban: *Sarusi Kiss*, 2004.) Johann Salius Selmezbánya leggazdagabb bányatulajdonosai közé tartozott, 1571. január 1-én két társával, Michael Syceliussal és Schall Illéssel közösen megalapította a Brenner-szövetkezet, amelyben bányatulajdonukat egyesítették és közös művelés alá fogták. Ld. *Dr. Zsámbóky László: A magyar bányászat évezredes története*. I. köt. Bp., 1997. 162–163. p. (A továbbiakban: *A magyar bányászat évezredes története*, 1997.)

10 Az 1571 és 1572 között delegált bizottságok munkája is jól bizonyítja, hogy az Alsó-Ausztriai és a Szepesi Kamara kapcsolata sokrétű volt, a véleményezésben illetve a döntés-előkészítésben játszott szerepük vitathatatlan. Ld. ÖStA HKA VUG RN 12a fol. 268–280. fol. 282–285. fol. 349–350. fol. 378–383. fol. 436–439.

Györggyel.¹¹ Ezek után a bányakamara és a pénzverde működését kellett felügyelniük, a későbbi tisztviselői gárda tagjaira javaslatokat tenniük illetve az akkori pénztárnoknak segíteni a számadás elkészítésében. A bányakamara feladatai közül kiemelt helyet kapott az instrukcióban a beváltás folyamatának javítása, a finomítás ellenőrzése, felügyelők kijelölése, illetve a pénzverés folyamatának nyomon követése. Az ércbeváltáshoz szorosan kapcsolódott a csempészet kérdése, amely az adott korszakban komoly virágzásnak indult, mivel a termelőknek jobban megérte eladni csempészeknek a kitermelt ércet, mint beváltani alacsony áron a kamarában, ez a gyakorlat azonban komoly bevételtől fosztotta meg a kincstárt.¹²

A két regestum keletkezésekor a pénztárnok Wilhelm Scheuenstuel volt, a mellette dolgozó írnok pedig Wolfgang Wenger. A bányakamara irányítását Peter Feigel látta el, mint különleges jogkörrel ellátott, rangidős kamarai tanácsos, így a pénztárnok rangban alatta állt, és első körben neki tartozott elszámolással. Peter Feigel, mint tapasztalt bányászati szakember, tisztában volt vele, hogy a munka, amellyel az Udvari Kamara megbízta, nem lesz egyszerű feladat, és hosszú ideig húzódhat. Ennek ellenére több alkalommal kérte felmentését 1573 nyarán, hivatkozva egészségügyi állapotára és a pénztárnokkal való rossz viszonyára. Az Udvari Kamara tanácsa nem mentette föl feladata alól addig, amíg 1573 szeptemberében, majd novemberében nem készítette el Wilhelm Scheuenstuellel együtt a számadást.¹³

A két közlendő forrás, mint már említettük, a kamarai ércbeváltás folyamatát rögzíti, följegyezve tételenként a beadott érc mennyiségét, az érte később kifizetett pénzösszegeket, a bányakamara működtetéséhez szükséges forrásokat és a felmerülő költségeket. A bányakamarában folyó beváltásról és azt követő ércfinomításról mind a kormányzattörténet (Ember Győző), mind a bányászat- és tudománytörténet (Péchy Antal, Wenzel Gusztáv) értekezett, azonban érdemesnek tartunk két, kortársnak számító írásművet kiemelni a témával kapcsolatban. Mindkét szerző a XVI. században élt, és Erdélyben dolgoztak kamarai cementező

11 ÖStA HKA GBU Bd. 397. fol. 27–33. illetve *Szentgyörgyi*, 1972. 21–23. p.

12 Komoly vitát váltott ki még a kövári uradalomhoz tartozó erdők használata is. Nagybánya városa az I. Lajos által adott kiváltságlevélre hivatkozva használta a Báthori birtok faállományát, azonban a család nem ismerte el ezt a kiváltságot, és akadályozta a kitermelést. Ez azonban kiesést jelentett a bányászatban és az ércolvasztásban is, ugyanis ahhoz elengedhetetlen volt a faszén. Ezt a kényes problémát is a két biztosnak kellett megoldania. Ld. *Szentgyörgyi*, 1972 uo. Csempészetre ld. ÖStA HKA Ungarisches Münz-und Bergwesen (= MBW) RN 7. fol. 19–22.

13 ÖStA HKA VUG RN 12a fol. 430–432 illetve RN 12b fol. 551–552.

mesterként. Kolozsvári Czementes János Nagyszebenben tevékenykedett, míg Debreczeni László munkájában példaként a nagyszebeni és a nagybányai bányakamarát hozta fel, és többször megemlékezett a kolozsvári cementezőkről is. Írását Finály Henrik tette közé az Erdélyi Múzeum Évkönyvében 1867-ben, ennek alapján értesülhetünk arról, hogy milyen módon működött a nagybányai és a szebeni kamara a XVI. század közepén.¹⁴ Debreczeni László hét részre osztotta művét, az első rész hatodik fejezetében részletesen leírta a nagybányai aranyfinomító műhely szerkezetét, berendezését és az ott folyó munkálatokat. Ezek szerint a termelők által beadott aranyat összegyűjtötték, a próbáló megállapította az érc minőségét, az írnok egy számlát állított ki a beadónak, amelyen szerepelt az érc mennyisége, minősége és az érte fizetségül járó pénzösszeg. Ahhoz hogy betüzemeljék a cementező műhelyt, legalább hetven márka ércre volt szükség.¹⁵ Majd az aranyat tégelyekbe rakták, általában két-három tégelyt használtak, arra kellett ügyelniük, hogy egy tégelybe hasonló minőségű aranyat tegyenek. A tégelyeket egy kisebb és egy nagyobb részből álló kemencébe tolták, amikor elérte a megfelelő hőmérsékletet, akkor a salakot, amely az olvadt arany tetején úszott, leszedték, és átadták a választó műnek. Ebben a salakban található az aranytól elvált ezüst, ezt a *separator* finomította tovább. Ezután tovább olvasztották az aranyat, majd a próbáló megnézte a minőségét, és ha szükséges volt, még tovább hagyták benn a kemencében. Legtöbbször huszonnégy óráig tartott egy folyamat, de általában kétszer, esetleg háromszor meg kellett ismételni a *cementatio* folyamatát.¹⁶ Ha megfelelt az érc minősége, akkor vasformában rudakat öntöttek belőle és átadták dokumentálás mellett a pénzverdének. A kamaraispánnak (1573-ban a *perceptornak*) jelen kellett lennie a beváltásnál, próbálásnál, finomításnál és a pénzverésnél is. A bányakamarától a termelők az írnok által kiállított cédula ellenében vehették fel a nekik járó pénzösszeget.¹⁷ Kolozsvári Czementes János adatgyűjteménye 1530 és 1586 között íródott, részletesen leírta a szerző a cementező műnél érvényben lévő minőségi rendszert, és hogy egyes

14 *Finály Henrik*: Debreczeni László aranyfinomító könyve. Járulék a hazai fémmivelés és pénzverés történelméhez. In: *Erdélyi Múzeum Egylet Évkönyve*. IV. kötet. Kolozsvár, 1866–1867. 111–130.p. (A továbbiakban: *Finály*, 1867.) Szöveg latinul íródott, található benne több magyar rész is. A teljes címe: „Commentarius super auri praxim, qua deducitur ad consuetam puritatem, ut ex eo monetae sine ulla reprehensione cudi possint auae. Auctore Ladislao Debrecino.”

15 1 budai márka = 4 budai ferton = 0,2455 kg. Ld. *Bogdán István*: Magyarországi űr, térfogat, súly és darabürmértékek 1874-ig. Bp., 1991. (Magyar Országos Levéltár kiadványai VI. Levéltan és történeti forrástudományok. 7.) 454. p. (A továbbiakban: *Bogdán*, 1991.)

16 *Finály*, 1867 124–130. p.

17 Uo.

kamaráknál milyen átszámítást használnak. Emellett értekezett a finomításnál használt segédanyagok (réz, ólom, higany) megfelelő arányáról, vegyítéséről. A cementező műhely vezetője jellemezte az egyes pénzverdéket, tudósítása szerint jó minőségű arany forintot Körmöcbányán, Nagybányán és Szebenben vertek, és itt tették el a legkevesebb érc hulladékot a kamaraispánok.¹⁸

Az alább közlendő latin nyelvű számadásanyag az Österreichisches Staatsarchiv Finanz- und Hofkammerarchiv, Hofkammerarchiv, Vermischte Ungarische Gegenstände RN 12b folio 722–727. alatt található (továbbiakban ÖStA HKA VUG).¹⁹ A számadást Peter Feigel királyi biztos, és a kamarai pénztárnok Wilhelm Scheuenstuel készítette el. Az irat két részre osztható, az első rész az „A” jelzést viseli, a második rész pedig „B” jelzésű. Az első részben az arany és ezüst beváltáshoz kapcsolódó bevételeket és kiadásokat közli a biztos, egymás utáni sorrendben, név szerint, dátummal és a pontos összeggel. A bevételi sorban nyolc tétel szerepel, míg a kiadásnál tizenhét tétel. A számadás időszaka 1573. június 20-tól szeptember 27-ig tartott. A második, „B” jelzetű, iratot a biztos és a pénztárnok készítette el, ebben a beváltott érc mennyiségét, az érte kiadott pénzösszeget illetve a bányászok tartozásait tüntették fel külön-külön. Ez egy rövidített kivonata egy részletesebb számadásnak, ezt a jelentéshez szánta Feigel mellékletnek, ezért csak a leglényegesebb tételeket tüntette fel, dátummal együtt.²⁰

A „B” jelzéssel ellátott irathoz szorosan kapcsolódik a német nyelven íródott számadás, amelyet Feigel 1573. november 29-én küldött el a Szepesi Kamara számvevő hivatalába.²¹ Ez a forrás az ÖStA HKA VUG RN 12b folio 789–810 alatt található. Itt is, a fentihez hasonló módszerben, külön jegyezték fel a bevételt illetve a kiadást. A bevett érc mennyiségét és az érte járó pénzösszeget termelőként rögzítették, összesen tizenhét, jelentősebb vagyonnal bíró, magántárna tulajdonos volt ekkor Nagybányán és Felsőbányán. A beváltás legprosperálóbb időszaka júliustól szeptemberig tartott, ekkor ugyanis a tárnákban kevesebb volt a talajvíz,

18 *Herzfelder Armand Dezső*: Kolozsvári Czementes János könyve. In: *Magyar Könyvszemle*, 4. (1896) 276–301. p. illetve 350–373.p. (A továbbiakban *Herzfelder*, 1896.)

19 Kutatásaimat a Collegium Hungaricum ösztöndíj keretében valósítottam meg 2010-ben.

20 1601. november 13-án erről az időszakról is (1573–1579) készített kivonatos ellenszámadást Wolfgang Ligustius, a Szepesi Kamara számvevőmestere, a királyi bizottság kérésére. Ld. ÖStA HKA VUG RN 13a fol. 113–117.

21 A Szepesi Kamara számvevő hivatala két részre oszlott: a német és a latin irodára, az iratokat is külön őrizték, ez a rendszer egészen 1606-ig állt fenn. Ld. *Ember*, 1946. 164. p.

illetve a vízmentesítés is hatékonyabban működött.²² Ennek a számadásnak a segítségével egy rangsort lehet felállítani a legtekintélyesebb bányapolgárok között, ezt a névsort össze lehet vetni az 1574. évben kiküldött bizottság által készített névsorral, illetve az 1601-ből származóval. Az összehasonlításból megállapítható, hogy 16. század végére a korábbi komoly befolyással bíró családok nagy része eltűnik, és egy család (Herberstein familia magyar ága) kezében összpontosult a magántárna vagyon legnagyobb része.²³

-
- 22 A bányavíz leküzdéséhez lényeges alapfeltétel volt az állandó vízi energia-forrás, ez azonban a nyári és téli hónapokban, tározó hiányában, nem valósulhatott meg. Ennek következtében vagy csökkentették, vagy szüneteltették a termelést. Ld. *Paulinyi Oszkár*: Gazdag föld – szegény ország. (Tanulmányok a magyarországi bányaművelés múltjából). Szerk.: *Buza János*. Bp., 2005. 326. p. (A továbbiakban: *Paulinyi*, 2005.) Hasonló helyzetről rendelkezett a felsőbányai városi tanács, az 1570-es bányarendtartásban, miszerint a sáfár (felügyelő), ha a vízhiány miatt nem tudnak dolgozni, bérét egy forintra kell csökkenteni. Ld. *Wenzel*, 1880. 418. p.
- 23 Az 1574-es jelentést, Paczoth János szepesi kamarai tanácsos készítette el, az 1601-est pedig Johann Erck és Georg Vischer, a huszti váruradalom alkalmazottai. Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 965–968. illetve RN 13a fol. 71–80.

Forrásközlés

1.

Peter Feigel szepesi kamarai tanácsos és Nagybányára kiküldött biztos elszámolása az arany és az ezüst beváltásából származó pénzbevételekről és kiadásokról, 1573. június 20. és szeptember 27. között

Peter Feigel von Seubelsdorff számadása az arany és az ezüst beváltásából származó pénzbevételről és kiadásokról²⁴

Pénzbevétel

Név	Dátum	Összeg
Johann Czeber, a Szepesi Kamara pénztárnoka	1573. július 25.	4000 magyar forint ²⁵
Johann Czeber	nincs feltüntetve	200 forint
Bognár Pál szatmári harmincados ²⁶	1573. július 10.	400 forint
Nagybánya városa, kölcsön fejében, a beváltáshoz	1573. augusztus 24.	398 forint 91 dénár
Derechkei Vital kállói harmincados ²⁷	1573. augusztus 24.	60 forint
Koekemesdi Mátyás, sztropkói harmincados (Szepesi Kamara küldte) ²⁸	1573. augusztus 28.	1000 forint

24 ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 722–727. Révay Ferenc kamarai elnök 1573. november 12-én küldte tovább az Udvari Kamarának a két számadást, a bányakamara költségeiről és a bevett ércről, amelyet még aznap tovább küldtek Kassára a pénzverdébe. Peter Feigel 246 forintról, 74 és fél dénarról nem tudott számot adni, mert nagyon súlyos betegségbe esett, majdnem belehalt. A felépülése után, ahogy Révai írta, erről elküldi a számadást a kamarának. Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 720. illetve *Acsády*, 1894. 112. p. Feigel december 4-én halálozott el. *Sarusi Kiss*, 2004. 430. p.

25 1 aranyforint (gulden) = 72 garas = 360 dénár, 1 magyar (kamarai) forint = 100 dénár. Ld. *Finály*, 1867. 128. p.

26 Bognár Pál később szatmári udvarbíró lett, azonban 1576–1577-ben lefoglalták vagyonát, mert jelentős tartozást halmozott fel. Ld. *Kenyeres*, 2008. 202. p.

27 Nagykálló, Szabolcs vármegye.

28 Sztropkó, Zemplén vármegye.

Bognár Pál, szatmári harmincados 1573. augusztus 26. 100 forint
 Arky István, pataki ellenőr 1573. szeptember 14. 1000 forint
 (Szepesi Kamara küldte)²⁹⁵

Végösszeg**7158 forint 91 dénár***Kiadások*

Személy	Tárgy	Dátum	Összeg
A nagybányai bányaművelők	az arany és ezüst beváltásért (próbálás után)	1573. július 24. és szeptember 14. között	1848 forint 90 dénár
Nagy Simon, nagybányai polgár ³⁰	az elválasztásra küldött arany és ezüst masszéért („B” iratban feltüntetve)	nincs feltüntetve	924 forint 8 és fél dénár
A felsőbányai bányapolgárok ³¹	az arany és az ezüst beváltásért (próbálás után) – utalás a német számadásra között	1573. július 24. és szeptember 16.	2903 forint
Wolfgang Wenger, nagybányai bányáimok	Királytáró művelésére, és egyéb szükségletre (utalás Wenger jegyzékére) ³²	nincs feltüntetve	385 forint 32 dénár
Wolfgang Wenger,	Királytáró művelésére, érchúzáshoz két kötél vásárlására (utalás Wenger jegyzékére)	nincs feltüntetve	108 forint

29 Sárospatak, Zemplén vármegye.

30 Nagy Simon művelte Johann Lakatos és Tóth Ambrus nagybányai polgárok bányáit a két özevegéjében, így ő lett a legjelentősebb kitermelő a városban. Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 965.

31 A felsőbányai termelők névsora 1574-ből: Johann Iskel bíró, Matthias Sleher, Nagy János, Ramochai Pál, Cheff Orbán örökösei, Basa János és Márton, Chorba Éliás, Pogan Kristóf, Nagy György, Deák Miklós, Wegh Ferenc. Ld. Uo. fol. 966–967.

32 ÖStA HKA VUG RN 12a fol. 768–774. (1573. július 12. – október 4.)

Uradalom jobbágya	a kötél elkészítésére	nincs feltüntetve	1 forint
Wolfgang Wenger	zúzda, cementező mű szükségletére, mosóteknő vásárlására ³³	nincs feltüntetve	22 forint 50 dénár
Nagybányai bíró Wolfgang Wengertől	három mázsa vas ³⁴	nincs feltüntetve	14 forint
Soklyóssy István szatmári udvarbíró, ³⁶ Wolfgang Wenger jelenlétében	156 font salétrom szállításáért ³⁵	nincs feltüntetve	8 forint 75 dénár
Synus Simon nagybányai lakos, Wolfgang Wenger adta át	igáslovak vásárlásáért	nincs feltüntetve	100 forint
sókamara tisztje	finomító mű számára	nincs feltüntetve	30 forint
Peter Netsch bányabíró	só	nincs feltüntetve	90 forint
Nagybánya városa	az egykori szatmári provizor által lefoglalt bor ellenében	nincs feltüntetve	298 forint 91 dénár

33 A mosóteknőre a zúzás közben keletkezett apró szemcsék felfogása miatt volt szükség, a finomításnál pedig ebben mosták ki a tégelyekből a segédek a finomító port. Ld. *Finály*, 1867 114. p. A szövegben egy 16 iccés teknőt említenek, átszámítva a vályú kb. 11 literes lehetett. Icce: justa, media, Halbe. Európai előzmény. 14. század. Nagybányai icce 0,67 l. Ld. *Bogdán István*: Régi magyar mértékek. Bp., 1987. 87. p. (A továbbiakban *Bogdán*, 1987)

34 Mázsa: centenarius, Zenter. Ismeretlen eredetű. Nagybányai mázsa 100 helyi font, azaz 55, 80 kg. Ld. *Bogdán*, 1987. 116. p.

35 Salétromot az éghető tulajdonságai miatt alkalmazták a cementezésnél. Ld. *Finály*, 1867 115.p. Font: libra, Pfund. Római és európai előzmény. 1404. Bánya font: 0,55 kg. Ld. *Bogdán*, 1987. 115. p.

36 Soklyóssy István 1569–1570-ben krasznahorkai, 1570–1572 között munkácsi, 1572–1573-ban szatmári, majd 1576–1577 között egri udvarbíró. Ld. *Kenyeres*, 2008. 208. p..

Szomolnok	két hordó kénsavért (vitriol) ³⁷	nincs feltüntetve	hordónként 30 forint 2×30=60 forint
Gallus Kargel	vasmű működéséhez szükséges két mázsa réz (16 font egy-egy mázsa) ³⁸	nincs feltüntetve	fontként 29 forint 70 dénár 32×29,7 =950 forint
Munkások (Peter munkabér Feigel alkalmazottai)		1573. június 20. és szeptember 27.	200 forint
Végösszeg			6912 forint 16 és fél dénár

[Georg Jezerny, a Szepesi Kamara számvevőjének megjegyzése: 246 forint, 74 és fél dénár eltérést tapasztalt, erről rövidesen jelentést készített a kamarának, és a tanács elé fogja terjesztteni]

Rövidített kivonat az arany és ezüst beváltásáról, Peter Feigel biztos úr és Wilhelm Scheuenstuel nagybányai pénztárnok elszámolásából – benyújtva a Szepesi Kamarának³⁹ („B”)

Peter Feigel bevételezése

Elsőként Peter Feigel úr, ahogy az előző irat is megmutatja, tanúk jelenlétében, a bányászat hasznából és az arany illetve ezüst beváltásából Nagybányán 7158 forintot, és 91 dénárt vett be, ebből az összegből származó költségeket a már mondott elszámolásában tételenként feltüntette, a beadott ércért átadott a

37 Hordó: vas, vasa, Fass. Hazai alkotás. 1395. 80,5–930,0 liter. (8–93 köből). Ld. *Bogdán*, 1987. 86. p.

38 Peter Feigelnek a vaskohászatot fellendítő tevékenységére ld. *Sarusi Kiss Béla*: Vasgyártás és vasgazdálkodás Murányban a XVI. században. In: *Fons* 4. (1997) 1. sz. 79–98. p.

39 ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 725–727.

nagybányai és felsőbányai polgároknak az elszámolás szerint 5675 forintot, 98 és fél dénárt.⁴⁰

Az arany és az ezüst bányakamarai adminisztrációja (Peter Feigel)

Ennek az összegnek az elszámolásába beszámította Feigel úr, számadásának értelmében, hogy Nagy Simon nagybányai polgár a bányakamarába beadott hét márka és tizenhárom pisetum aranyat, ötvenkilenc és két pisetum ezüstöt, mindezért a számadás szerint kapott 924 forintot, nyolc és fél dénárt.⁴¹

A mérlegelésnél a két aranyfinomító műhelyben (cementező, választó) hiányt találtak, ezt Peter Feigelnek kellett pótolnia, ez egy márka és 4 pisetum aranyat, egy márka és 18 pisetum ezüstöt tett ki.⁴²

A nagybányai és felsőbányai polgároknál hátra maradt összeg, saját megvallásuk szerint, és Peter Feigel elszámolása szerint is, behajtásáról a kamara számára Wilhelm Scheuenstuel kamarai pénztárnok gondoskodott, ez 4751 forint és 90 dénár volt.

Wilhelm Scheuenstuel, az új nagybányai pénztárnok bevételezése

Az előző számadás mellett átnézte Peter Feigel úr számadását, a pénztárnok a nagybányai és felsőbányai polgároknál tartozásként 4751 forintot és 90 dénárt jegyzett fel.

40 A latin szövegben Felsőbánya neve Medii Montis, németül pedig Mittelsperg. Ld. MOL E 244 5292 t. fol. 94.

41 Nagy Simon személyére ld. második táblázat. Egy márka a 16. század közepén huszonnégy karátra (karat) oszlott, egy karat pedig 2 pisetumot tett ki, így egy márka 48 pisetumnak felelt meg. Ld. *Finály*, 1867. 120. illetve 127. p.

42 A bányakamarának a finomításnál volt kétféle nyeresége, az első a tiszta nyereség volt (lucrum camerae), illetve a maradéknak nevezett nyereség (residuum/lucrum extra rationem). Ez abból következett, hogy a legfinomabb minőségű aranyból (23 és fél karát) 69 darab arany forintot vertek, de a termelőknek 64 aranyforintot és 54 garast adtak ki minden egyes márka után. Így a bányakamarának maradt 4 aranyforint és 18 garas haszna, ezen felül a verésnél még keletkezett újabb 48 garas nyereség. (1 aranyforint = 72 garas = 360 dénár). Ld. *Finály*, 1867. 128–129. p. A jogos nyereség mellett azonban sokszor előfordult, hogy a próbálásnál csaltak, és több hulladékot raktak el saját maguknak, mint amennyi elő volt írva. Ld. *Herzfelder*, 1896. 300. p.

Emellett átvett a Szepesi Kamarától három ezer forintot, ezt az összeget a kamara Őfelsége rendelése alapján a kigyósi birtok zálogba adásából kölcsönként jutatta, hogy az arany és ezüst beváltásba forgassák bele, az összeg tehát 3000 forint.⁴³

1573 novemberében a Szepesi Kamarától a pénztárnok egyéb személyek kölcsönéből és az új pénzermékből, melyeket Körmöcbányán vertek aranyból és ezüsből, átvett 2000 forintot.⁴⁴

Az összes bevétel tehát: 9753 forint és 90 dénár

Az arany és az ezüst adminisztrációja (Wilhelm Scheuenstuel)

Ezt az összeget a pénztárnoknak el kell számolnia a kamara felé, a másik irat tartalma szerint. Tizenkét részben beadott arany, amely 25 márkát, 17 és fél pisetumot tett ki, 264 márka és 25 pisetum ezüst, ez összesen 3668 forintot és 69 dénárt ért, az arany lemérését a pénztárnok végezte el és jegyezte fel november 4-én, az esküdtek jelenlétében, a kassai aranyfinomító műhelynek, nem több mint, 25 márkát és 5 pisetumot adott át.

Ennek alapján a pénztárnok számadásában 12 és fél pisetum hiány keletkezett.

Az ezüst mérlegelését is november 4-én végezte el, és a már említett kassai finomítónak átadott 263 márka és 8 pisetum ezüstöt.

Így egy márka, 17 pisetum hiány keletkezett.

43 Mágóchy Gáspár 1573 szeptemberében vette zálogba a Szepesi Kamarától a kigyósi uradalmat, 3000 forintért. Ezt a pénzösszeget utalták át a nagybányai kamarába, hogy segítsék az újjászervezést. Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 567. illetve fol. 700–701. MBW RN 5 fol. 780–781.

44 Az 1570-es évek elején több koncepció született arra, hogy a nagybányai pénzverdét bezárják, mert a térség igen veszélyessé vált. Az első tervezet szerint havonta kellene, az összegyűjt ércet Szatmára szállítani, majd innen a körmöcbányai pénzverdébe, erős katonai kíséret mellett. A következő kiszemelt helyszín Kassa lett volna, ahol a híres szakembernek számító Jacob Pendtner irányította a pénzverdét. A harmadik helyszín a szatmári vár lett volna, ide helyezték volna át a nagybányai pénzverőház tartozékait, és itt verték volna pénzérmeiket állandó katonai jelenlét mellett. Végül egy ideig Körmöcbányán vertek pénzt a nagybányai ércből. Ld. ÖStA HKA GBU Bd. 397 fol. 30. illetve VUG RN 13a fol. 113–117. Jacob Pendtner személyére ld. Rausch Petra: „Rivuli Dominarum ac oppidi medii montis”—A szatmári bányavidék és a nagybányai bányakamara 1550–1580 között. In: Interdiszciplináris Doktori Iskola Kutatási Füzetek 13. (Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar). Szerk.: Bene Krisztián – Sarlós István – Vitári Zsolt. Pécs, 2008. 176–177.p. (A továbbiakban: Rausch, Herzfelder 2008.)

A teljes arany mennyiség, amelyet a kamarának átadtak: 32 márka, 14 pisetum.

A teljes ezüst mennyiség 321 márkát és 21 pisetumot tett ki.

Az aranyban összesen 16 és fél pisetum hiány keletkezett.

Az ezüstben összesen 35 pisetum hiány keletkezett.

[A fedőlapon található oldaljegyzet: Az Udvari Kamara 1573. november 27-én kapta meg a jelentést, emellett felszólítják a szepesi kamarai tanácsosokat, hogy a többi számadást és jegyzéket is küldjék fel Bécsbe, és járjanak utána, milyen állapotban van a Királytáró, milyen bányászok dolgoznak ott, és milyen munkát végeznek. Dátum: Bécs, 1573. november 27.]

2.

A Szepesi Kamara számvevő hivatalába 1573. november 27-én benyújtott jegyzék

1573. november 5-én Wilhelm Scheuenstuel pénztárnok, Öfelsége arany és ezüst beváltásánál, az arany és ezüst beváltásáért átszámítva 2000 forintot kapott.

Ugyanő, a kigyósi uradalom zálogba adásából, amely október 5-én lett bejegyezve, 3000 forintot kapott.

December 12-én folyósítottak neki újabb 2371 forintot és 31 dénárt.

A teljes összeg: 7371 forint 31 dénár.

*A pénztárnok kiadásai (Wilhelm Scheuenstuel)⁴⁵**Boscho Ferenc⁴⁶*

1573	forint	dénár	1573	forint	dénár	Hátralék
Augusztus 8. és szeptember 15. között bevételezett ezüstért és aranyért Őfelségének adós ⁴⁸	150		Bozo Ferenc bemutatott 45 ezüstrudat Őfelsége szignálójának, 7 márkát adott be ⁴⁷	1217	57 és fél	76 forint 71 és fél dénár
W. Sch. ⁴⁹			Ellenjegyezte: Peter Feigel			

45 ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 789–810.

46 Boscho/Bozo Ferenc szerepel a nagybányai tárnatulajdonosok 1574-ből származó jegyzékből, egy nagybányai tárnát (Oferzayt) művelt Nagy Simonnal közösen. Az 1599-ben kiküldött bizottság jelentése szerint Johann Rueber rendelkezése alapján 1573-ban bérbe vehetett a nagybányai városvezetés három tárnát Nagybányán három évre (Geenswar, Újkerék, Forkoshacht), Bozo Ferenc a városbíró tisztjét töltötte be. Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 965. illetve RN 12c fol. 1496.

47 A szignáló a pénzverde saját verőjegyét ütötte bele a fémbe az ellenőrzés céljából. A magyar verdejegy a mesterjegy-rendszerből alakult ki, a 15. század második felétől. Ld. *Gyöngyösi*, 2008. 190–191. p.

48 A termelőknek a bevett érc után urburát kellett fizetniük, az Anjou-korszaktól kezdve. Az aranynál ez a mennyiség 1/10-e, az ezüstnél 1/8-a volt. Ld. *Batizi Zoltán: A középkori bányászat*. In: *Gazdaság és gazdálkodás a középkori Magyarországon*. Szerk.: Kubinyi András – Laszlovszky József – Szabó József. Bp., 2008. 131. p. (A továbbiakban: *Batizi*, 2008.) A nagybányai és felsőbányai polgárok több kérelemmel is fordultak a Szepesi illetve az Udvari Kamarához, hogy őket a kiváltságaik értelmében mentesítsék az urbura-fizetés alól, azonban nem jártak sikerrel. Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 497–500.

49 Wilhelm Scheuenstuel pénztárnok, a továbbiakban ezt a rövidítést fogom használni.

*Segedi Ferenc*⁵⁰

1573	forint	dénár	1573	forint	dénár	Hátralék
Július 24. és szeptember 16. között bevételezett ezüstért és aranyért Őfelségének adós.	425		Szegedy Ferenc bemutatott 24 ezüstrudat Őfelsége szignálójának, 45 márkát és 5 pisetumot adott be Ellenjegyezte: Peter Feigel október 15-ig a pénztárnok bevett 16 márka ezüstöt és 4 márka aranyat, ennek az értéke W. Sch.	558	73 és fél	117 forint és 73 dénár

50 Segedi/Szegedy Ferenc az egyik legtekintélyesebb nagybányai magántárna tulajdonos volt, és több ízben a városi vezetés tagja is. Az 1574-ben készült jegyzék szerint három tárnát művelt Nagybányán (Kisgepel, Nagyschlacht, Újschlacht). Egy 1579-ből származó, az ezüsttermelést feltüntető lajstromban Szegedy Ferenc neve mellett 60 márka, és 40 pisetum leadott ezüst szerepel. Ugyanebben az évben az Udvari Kamara kérésére az Alsó-Ausztriai Kamara készített egy bérbeadási szerződés tervezetet, amelyben Szegedy egy nagybányai társával bérbe venné a Királytárót egy évre. Komoly befolyását mutatja, hogy évekkel később, 1599-ben lefoglalhata a felsőbányai Wandt tárnát, mert a legnagyobb helyi termelő, Friedrich von Herberstein nem törlesztette neki a felvett kölcsönt. Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 966. RN 12c fol. 1130–1148. illetve 1502. MBW RN 6. fol. 231–232. ezen kívül még MOL E 244 5292. t. fol. 361. illetve Magyar Országos Levéltár, Magyar Kincstári Levéltárak, Szepesi Kamarai levéltár, Szepesi Kamara regisztratúrája, Repraesentationes, informationes et instantiae N°8 5 cs. (1577. március 16.) (A továbbiakban MOL E254)

*Bozo Márton*⁵¹

1573	forint	dénár	1573	forint	dénár	Kiegészítés
Július 24. és szeptember 14. között a bevételezett ezüstért és aranyért Őfelségének adós	250		Bozo Márton bemutatott nyolc ezüstrudat Őfelsége szignálójának megjelölésre 27 márkát adott be			október 30-án kapott 25 forintot
W. Sch.			Ellenjegyezte: Peter Feigel			

*Schloyr Mátyás*⁵²

1573	forint	dénár	1573	forint	dénár	Kiegészítés
Július 24. és szeptember 14. között bevéte- lezett ezüstért és aranyért Őfelségének adós.	400		Schloyr Mátyás Őfelsége szignálójának 8 ezüstrudat adott szignálásra, 33 márkát adott be			október 16-ig kapott Schloyr Mátyás 40 forin- tot, október 23-ig újabb 10 forintot, majd október 30-ig további 50 forin- tot a beadott ércért
			ellenjegyezte: Peter Feigel			W. Sch.

51 Bozo Márton az 1574. évi jegyzékben, mint felsőbányai tárnatulajdonos, négy tárnát (Thomoz, Kaliczér, Romolcz, Kapwbania) birtokolt, az 1579-es kimutatás szerint 7 márka és 37 pisetum ezüstöt szolgáltatott be a kamarának. 1570-ben és 1575-ben a felsőbányai városvezetésben, mint esküdt, játszott szerepet, ezt bizonyítják a város által kibocsátott bányarendtartások. 1589-ben pedig a bányamesteri posztot töltötte be. Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 967. illetve MBW RN 6. fol. 231–232. Az említett bányarendtartásokra ld. *Wenzel*, 1880. 418–422. p.

52 Schloyr/Sleher Mátyás az 1574-es jegyzék szerint felsőbányai termelőként három tárnát művelt társaival közösen (Thomoz, Romolcz, Kalapschacht). Az 1575-ben kiadott felsőbányai bánya-rendtartás bevezetőjében a városi tanács esküdtjeként szerepel. Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 968. illetve *Wenzel*, 1880. 419. p.

Zchorba Illés⁵³

1573	forint	dénár	1573	forint	dénár
Augusztus 8. és szeptember 14. között bevételezett ezüstért és aranyért Ófelségének adós	100		Zchorba 6 ezüst-rudat adott le Ófelsége szignálójának szignálásra, 22 márkát adott be		
		W. Sch.	Ellenjegyezte: Peter Feigel		

Bascha Janusch⁵⁴

1573	forint	dénár	1573	forint	dénár	Kiegészítés
Augusztus 8. és szeptember 14. között bevételezett ezüstért és aranyért Ófelségének adós	200		Bascha Janusch beadott 6 ezüst-rudat Ófelsége szignálójának szignálásra, 19 és fél márkát adott be			Szeptember 23-ig 19 font és 1 lot, ⁵⁵ majd 15 font és 3 lot, 16 lot, 17 és 12 lot ezüstöt adott be ez 106 forintot és 68 dénárt ért

- 53 Zchorba Illés/Elias az 1574-es jegyzék szerint a felsőbányai termelők közé tartozott, és őt tárna művelésében vett részt (Kaliczer, Romolcz, Kapubania, Mihailurbania, Kalapschacht). Az 1579-ben készült lajstromban a neve mellé 12 márka és 21 pisetum ezüstöt jegyeztek fel. Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 968. illetve MBW RN 6. fol. 231–232. Felsőbánya városának vezetésében több évtizedig fontos szerepet töltött be, 1570-ben városi esküdt, 1575-ben bánya-mester, 1578-ban főbíró lett, 1587-ben is ő volt a bíró, 1589-ben újból esküdtként fordul elő a forrásokban. Ld. *Wenzel*, 1880. 418–422. p.
- 54 Bascha Janusch/János az 1574-es jegyzék szerint felsőbányai polgárként egy tárnában folytatott termelést (Mihailurbania). 1579-ben 6 márka és 25 pisetum ezüstöt adott be a kamarába. Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 968. illetve MBW RN 6 fol. 231–232. 1575-ben a városi tanács esküdtszéki között szerepel a neve. Ld. *Wenzel*, 1880. 420. p.
- 55 Lat: Német eredetű, a mérték jelentésű Loth átvétele, német szövegben általában Loth-ként szerepel. A köznapi gyakorlatban a legkisebb súlyegység, a font meghatározója, a font 1/32 része volt. Budai lat=2 budai nehezék=1/32 budai font (1 budai font=0,56122 kg). Ld. *Bogdán*, 1991. 451–453. p.

W. Sch.	Ellenjegyezte: Peter Feigel	Aranyból 1 fontot és 34 pisetumot, majd 22 pisetumot, majd 103 pisetumot adott be, majd 132 pisetumot, mindez 135 forintot ért, a végösszeg 242 forint és 66 dénár volt, ezért még 42 forintot és 66 dénárt fizettek a termelőnek
		W. Sch.

*Fraw Zscheff Urbanin*⁵⁶

1573	forint	dénár	1573	forint	dénár	Kiegészítés
Július 24. és szeptember 14. között bevételzett ezüstért és aranyért Öfelségének adós	800		18 ezüstrudat adott át Öfelsége szignálójának, 89 márkát adott be			Október 23-án 84 font és 6 pisetum ezüstöt adott be
Október 16-án kifizetett	40					15 fontot és 3 pisetumot
	W. Sch.		Ellenjegyezte: Peter Feigel			16 lotot

56 Zscheff Urbanin özvegye 1574-ben két felsőbányai tárnát résztulajdonosként, egyet pedig egyedül művelt (Wandt, Farkasbania, illetve Fudorbania). Ld. ÖStA HKA VUG 12 RN 12b fol. 968.

82 fontot és 13
lotot a végössz-
szeg: 496 forint
és 87 dénár

Aranyból 5 fon-
tot és 8 ½ pise-
tumot, 132 fon-
tot és 40 pisetu-
mot adott be
végösszeg:
91 forint

A teljes összeg:
899 forint és
78 dénár

Hátralékban van
még 45 aranyfo-
rint és 38 dénár
(=67 forint és
88 dénár)

W. Sch.

*Petter diack*⁵⁷

1573	forint	dénár	1573	forint	dénár	Kiegészítés
Szeptember 14-én a bevéte- lezett aranyért és ezüstért Ófelségének adós	13					Beadott 29 és fél, majd 21 és fél pisetum aranyat ebből 132 aranyforin- tot vertek, ezt a pénztárnok átadta 26 aranyforint és 11 dénár, 150 dénár lett kifizetve

57 Péter deák 1575-ben városi esküdt volt Felsőbányán. Ld. *Wenzel*, 1880. 419. p.

maradt ezen
kívül 39 forint
és 11 dénár

W. Sch.

*Nagy Janusch*⁵⁸

1573	forint	dénár	1573	forint	dénár	Kiegészítés
Július 24. és szeptember 14. között bevéte- lezett aranyért és ezüstért Őfelségének adós	235		Őfelsége szigná- lójának négy ezüstrudat adott le, 19 márkát adott be			Október 21-ig leadott 17 márka ezüstöt (finomsága: 15, 3 lot, kere- kítve 16 lot) ⁵⁹
	W. Sch.		Ellenjegyezte: Peter Feigel			16 márka 11 lot és 3 negyed ezüst (átváltási ár: 6 forint) A beadott ezüstért a vég- összeg: 100 fo- rint 39 dénár Aranyból 1 már- kát és 45 pisetu-

58 Nagy Janusch/Johann 1574-ben három felsőbányai tárnában volt résztulajdonos (Kapwbania, Mihailurbania, Kalapsacht). 1579-ben hét márka és 12 pisetum ezüstöt adott be a nagybányai bányakamarába. Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 968 illetve MBW RN 6 fol. 231–232. 1570-ben és 1575-ben ő töltötte be a főbírói tisztelet (iudex primus) Felsőbányán. Ld. *Wenzel*, 1880. 419–420. p.

59 Lot kifejezés ebben a szövegkörnyezetben az ezüst minőségére utal, amelyet a próbáló állapított meg a pénztárnok jelenlétében, a próbatűvel, általában szemmérték alapján dolgoztak, a kerekítés szabályairól mindenegyes bányakamara maga döntött. Ld. *Finály*, 1867. 122–124. p. Az ezüst próbálására ld. Báthori Gábor pénzverési engedélye a lippai Ötves Andrásnak, 1608-ból. In: *Magyar Gazdaságtörténeti Szemle*, 5 (1898) 2. sz. 44. p.

mot (finomsága:
19 és fél karát)

Ebből 104
aranyforint és
62 dénár, illetve
137 forint
90 dénár

W. Sch.

*Ramotschi Paull*⁶⁰

1573	forint	dénár	1573	forint	dénár	Kiegészítés
Augusztus 8. és szeptember 14. között bevé- telezett aranyért és ezüstért Őfelségének adós	400		Őfelsége szignálójának 17 ezüstrudat adott le, és 55 márkát adott be			Beadott 47 márka és 19 pisetum ezüstöt (finomsága: 15,3 lat, kere- kítve 16 lat)
	W. Sch.		Ellenjegyezte: Peter Feigel			46 márkát és 11 lotot, így a végösszeg: 220 forint 12 dénár
						Aranyból 2 már- kát és 2 pisetu- mot (finomsága: 19 és fél karát) ebből 110 arany- forint és 25 dénár 18 pisetum arany (22 karát)

60 Ramotschi Paull/ Ramotcza Pál 1574-ben egy nagybányai tárnában volt résztulajdonos (Fechke), és további négy felsőbányai tárnában (Wandt, Kaliczter, Kapwbania, Borkutbania). Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 968. 1575-ben pedig városi esküdt volt. Ld. *Wenzel*, 1880. 419. p.

ebből 22 arany-
forint és 67 dénár

Ki lett fizetve a
400 forint 62 dé-
náron túl 66 dé-
nár, 41 aranyfo-
rint és 150 illet-
ve 116 dénár

W. Sch.

*Huscholÿ Janusch (Richter zum Mittelberg)*⁶¹

1573	forint	dénár	1573	forint	dénár
Július 24. és szeptember 14. között bevételezett aranyért és ezüstért Öfelségének adós	235		Öfelsége szignálójának hét ezüstrudat adott le, 25 márkát és 36 pisetu- mot adott be		
	W. Sch.		Ellenjegyezte: Peter Feigel		

61 Huscholÿ Janusch/ Huzkeoll Johann 1573-ban és 1574-ben Felsőbánya bírása volt. Felsőbányán három tárnában volt résztulajdonos (Romolcz, Kapwbania, Farkasbania). Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 968. 1570-ben és 1578-ban bányamester (Perkmeister) volt. Ld. Wenzel, 1880. 418–420. p.

*Toedt Ambrosin*⁶²

1573	forint	dénár	1573	forint	dénár	Kiegészítés
Augusztus 9. és szeptember 15. között bevételezett aranyért és ezüstért Őfelségének adós	100		Őfelsége szignálójának 11 ezüstrudat adott le, 10 márkát és 3 pisetumot adott be			Hátralékként fizet még a kamara készpénzben 100 forintot és 75 dénárt
		W. Sch.	Október 10-én beadott 8 márka 16 latos ezüstöt, és 1 márka 44 pisetum 22 karátos aranyat, ezért 200 forintot és 75 dénárt kapott			
			W.Sch.			W. Sch.

*Pogann Cristoff*⁶³

1573	forint	dénár	1573	forint	dénár
Július 24. és szeptember 14. között bevételezett aranyért és ezüstért Őfelségének adós	135		Őfelsége szignálójának beadott egy ezüstrudat, 5 és fél márkát adott le		

62 Toedt Ambrosin/Thot Ambrosius nagybányai művelő volt, Johann Lakatos özvegyének bányáit is művelte, azonban közben ő is meghalt, így a két özvegy bányáit Nagy Simon vette át. 1574-ben özvegye egy nagybányai tárnát tartott saját művelés alatt (Oferzayt). Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 968. A közölt számadás szövegéből az derül ki, hogy már a számadás készítésének idején az özvegye kezelte a javakat.

63 Pogann Cristoff 1574-ben két felsőbányai tárnában termelt (Kaliczer, Romolcz). 1579-ben 3 márka és 22 pisetum ezüstöt adott be a nagybányai bányakamarába. Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 967. illetve MBW RN 6 fol. 231–232. 1570-ben és 1575-ben városi esküdt. Ld. *Wenzel*, 1880. 418–419. p.

Október 16-ig kifizetett 32
a pénztárnok

23-án 8

30-án 6

W. Sch.

Ellenjegyezte:
Peter Feigel

*Wygk Ferencz*⁶⁴

1573	forint	dénár	1573	forint	dénár	Kiegészítés
Augusztus 8. és szeptember 14. között bevételezett aranyért és ezüstért Őfelségének adós	135		Őfelsége szignálójának egy ezüstrudat adott be, ez 4 márkát nyomott			Október 31-én adott be még két márka és 4 pisetum 21 és fél karátos aranyat
Október 31-én a pénztárnok kifizetett	15					November 3-án 11 márka ezüs- töt (15, 3 latos)
	W.Sch.		Ellenjegyezte: Peter Feigel			W. Sch.

64 Wygk Ferencz/Wegh Ferencz 1574-ben egy felsőbányai tárnában folytatott kitermelést (Romolcz). Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 968.

Nagy Symon⁶⁵

1573	forint	dénár	1573	forint	dénár
Július 24. és szeptember 16. között bevételezett aranyért és ezüstért Őfelségének adós	1021	91	Nagy Simon a finomító műbe beadott 15,3 latos 10 darab, 59 márká és 2 pisetum súlyú ezüstöt 7 márká és 13 pisetum 21 karátos aranyat Az ezüst márkáját 6 forintért váltják be Ezen kívül beadott még szignálásra 12 ezüstrudat, 24 márká és 33 pisetum súlyban W. Sch. Ellenjegyezte: Peter Feigel	924	1

65 Nagy Simon Szegedy Ferenc mellett a legjelentősebb termelő volt, ő kezelte a Lakatos és Tóth vagyont, emellett Szentgyörgyi Péter deák nevelt fia volt, aki Fráter György idején irányította a nagybányai bányakamarát és pénzverdét. Nevelőapja gyanúba keveredett, ezért Lazarus von Schwendi főkapitány 1567-ben lefoglalta javait, halála után özvegye pereskedett a Szepesi Kamarával férje vagyona miatt. Nagy Simon is többször fordult az Udvari Kamarához az ügy érdekében. A Pozsonyban hitelesített végrendelete szerint Péter deáknak volt négy tárnája Nagybányán, és két zúzdája. Ld. ÖStA HKA VUG RN 12a fol. 153–158. 214–223. illetve MOL E 244 5305 t. fol. 12–13 illetve fol. 79. Nagy Simon az 1574-es jegyzék szerint Nagybányán művelést folytatott négy tárnában, ebből egy a Lakatos vagyonhoz tartozott (Fechke), a másik három örökségét képezte (Kisgepel, Nagyschacht, Újschacht). Felsőbányán pedig négy tárnában volt résztulajdonos (Wandt, Thomoz, Kapwbania, Borkutbania). Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 967–968.

Walasto Petter⁶⁶

1573	forint	dénár	1573	forint	dénár
Július 24. és szeptember 15. között a bevételezett aranyért és ezüstért Öfelségének adós	364		Szignálásra beadott 13 ezüstrudat, 31 és fél márka értékben		
Október 22-én a pénztárnok kifizetett	50		ezen felül még négy ezüstrudat adott be		
November 14-én	300				
November 22-én	12				
		W. Sch.	Ellenjegyezte: Peter Feigel		

Lakotosch Janusch úr⁶⁷

1573	forint	dénár	1573	forint	dénár	Kiegészítés
Július 24. és szeptember 15. között bevételezett aranyért és ezüstért Öfelségének adós	239		Beadott szignálásra 5 ezüstrudat, 7 márka és 23 pisetum súlyban			Lakatos János özvegyének még 96 forintot és 16 dénárt kell befizetnie

66 Walasztó Péter 1574-ben Nagybányán három tárnában volt érdekelt (Fechke, Nagyschacht és Újschacht). A város vezetésében is szerepet vállalt, ahogy az 1573-ban az Udvari Kamarához benyújtott kérelem is bizonyítja. Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 638–640. illetve fol. 967.

67 Johann Lakatos a számadás készítésekor már nem élt, özvegye intézte a beadással kapcsolatos teendőket. Johann Lakatos 1571-ben készített egy 1570–1571 közötti időszakról egy ún. parciális regestumot, mint bányamester. Ez a számadás nagyon értékes forrás, mivel hetenkénti felbontásban jegyzi fel a kiadási és bevételi tételeket. Ld. ÖStA HKA VUG RN 12b fol. 441–448.

Október 15-én beadott 6 márka, 10 lot 16 latos ezüstöt			Október 16-án a pénzárnok kifizetett kész- pénzben 100 aranyforintot
1 márka és 17 ½ pisetum 21 karátos ara- nyat adott be	142	84	November 15-én 25 aranyforintot
			November 21-én újabb 25 arany- forintot
W. Sch.		W. Sch.	

[Peter Feigel utasítása szerint megadtam a tartozást. W. Sch.]